

עין משפט
נר מצוה

סח א מיי פ"ד מהל' תפלה הלכה טו ופ"י הלכה 6 (טוש"ע א"ח סימן קא סעיף א):

סב ב מיי פ"ח מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' 5 סעיף יח:
ע ג מיי פ"ד שם הל' טו סמג שם (טוש"ע א"ח סי' קא סעיף א):

עא ד דה מיי פ"י שם הלכה יב סמג שם טוש"ע א"ח סימן קכו סעיף ג:
עב ו מיי שם הל' טו סמג שם טור שו"ע א"ח סי' קה:

עג ז ח מיי פ"ד שם הלכה יא סמג שם טוש"ע א"ח סי' תכז סעיף ב:

ט (מיי פ"ב מהל' קידוש החדש הל' ח):

א י מיי פ"ד מהל' תפלה הל' טז סמג שם טוש"ע א"ח סי' ג5 סעי' ב:

ב ב מיי פ"ה שם הל' ה סמג שם טוש"ע א"ח סימן לא סעיף ו:

‏‏

רבינו הגנאל

איתמר רב יצחק בר אבירמו משום רבינו אמר אין הלכה בר' יהודה שאומר משום ר' אלעזר בן עזריה, אלא כרבנן דאמרי בין בחבר עיר בין שלא בחבר עיר, דעובדא דר' ינאי מסייע להו. והנציג טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני וכו' אמר ר' יוחנן בצבור שנו. ויחי שמתפלל בצבור אם טעה ולא הזכיר של ראש חדש, שחרית אין מחזירין אותו, שלא יטריח את הצבור ונשא וימחנו אותו עד שישלים תפלתו. וכ"ש ערבית שאין מקדשין את החדש אלא ביום. אבל יחיד שלא בצבור חזרו. כמה ישעה בין תפלת שחרית ותפלת מוסף. וכו'. חד אמר כדי שחתונתו דעתו עליו וכו'.

פי' כשיטור שחסור אימת צבור מלבו, כי בעת שיעובר לפני התיבה מתחבלי מפני הצבור וכשתחיל להתפלל לכיון לבו להתחנות מטר אוהו האימה מלבו, כדכתיב ואתחנן אחר ואתנפל. וחד אמר כדי שתתחולל, פירוש כשיטור שחסור האימה מלבו ויכוין לבו לחילול פני צורו, שימחול לו על כל מה שפשע ומרד, שזה יותר שיעור מן המתחנן לקבל פנים, כי ענין ואתחנן כמו יקבל פנים הוא, שהיה משה רבינו ע"ה מתחנן. אבל ענין ויחל בקשת מחילה ודרך דברי רצון בכיה ותחינה. ירושלמי: כמה ישעה בין תפלה לתפלה כדי הילוך ארבע אמות. סליק פ"ד לפ"ש

בתני: אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. פי', כפיסת ראש שיכוף ראשו ויכוין תפלתו כאדם שיש לו צער. אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבונו. אסיקנא במלכי ישראל דאם שואל בשלומו אינו מפתיק ומשיב לו, אבל מלכי אומות העולם או הגומלן או גוי, או אנס או קרין בא כנגדו, אם יכול יקצר ואם לאו יפסיק.

ל:

סי"ה **אין** הלכה ברבי יהודה שאמר משום ראב"ע. אלא הלכה כרבנן וכן פסק ר"ח דלהכי מייתי (י רבי אמי ור' אסי שהיו מתפללים ביחד כרבנן בניי עמודי דגרסי לאשמעינן דהלכה כרבנן: **והתניא** טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו. ל"ג ליה דלא אמרינן בסמוך טעה ולא הזכיר של ר"ח אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין בו' אי נמי אי איתא אגב אחרינא נקט ליה: **במה** ישעה בין תפלה לתפלה. כגון אדם שטעה ורואה להתפלל שנית וכן בין תפלת שחרית לתפלת המוספין: **בדי** שתתחולל דעתו עזיו. ונפרש צירושלמי דהיינו כשילך ארבע אמות: **לפי** שאין מקדשין את החדש בו'. פי' לעיל בדיש פרקין (דף כו.) מה שמקשין ומפיקו ליה משום רשות משום דהיינו דוקא לעשות מזהו אחרת עוצרת וי"מ דוקא צלילה ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש צלילה אצל צלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקודש מיום שלפניו ולא נראה לחלק:*

מסתברא מילתא דרב בחדש מלא. כלומר שהיה אותו שלפניו מלא. דאז יכול לאומרה בערבית של מחר שהוא עיקר והיה אומר ה"ר יצחק לכל דבר שאמרו חכמים אין מחזירין אותו. כגון יעלה ויבא בערבית ועל הנסים לא מיציעא אס עקר רגליו (א) ופתח בצרכה שלאחריה דאין מחזירין אותו אלא אפילו לא עקר אלא שסיים אותה צרכה שקטנו זה לאומרה אין מחזירין אותו ולא נהירא לרבינו אלחנן דלא חזינן בצרכת המזון דאותן שאמרו חכמים מחזירין וגם אותן שאין מחזירין שזין היכא דלא עקר רגליו כדאמר לקמן (דף מט.) אס שכן של שבת וסיים הצרכה כולה ועדיין לא התחיל בצרכת הטוב והמטיב אומר צרוך אשר נתן שצמות למנוחה בו' וקאמר נמי התם אס טעה ולא הזכיר של ר"ח קודם שעקר רגליו דהיינו קודם שיתחיל צרכת הטוב והמטיב דאותה קורא עקר רגליו אומר צרוך אשר נתן ראשי חדשים וכו' אלמא היכא דלא עקר אלו ואלו שזין ואס עקר רגליו שהתחיל בצרכת הטוב והמטיב של שבת חזר לראש ושל ר"ח מעוות לא יוכל לתקון והכי נמי יחזור (י) בזהוה צרכה אס לא התחיל בצרכה שלאחריה. ומיהו אין ראייה מהתם דשאני התם בצרכת המזון שכבר ציחק ג' צרכות וצרכת הטוב והמטיב לאו דלוריייתא היא על כן אין מחזירין אותו לגמרי כי אין דומה שם הפסק כל כך ואין להציא ממנו ראייה ל"ח צרכות דאס יחזירוהו בדצר שאין לו להציא ראייה לכאן דאס היית אומר היכא שלא עקר רגליו צ"ח צרכות שהיה לו לחזור א"כ היה צריך לחזור לרעה ואין זה הגון. ומיהו אומר ר"י דראה את ר"ת דהיכא דלא עקר רגליו חזר לרעה אפי' בדצרים שאין מחזירין כגון על הנסים וכן עמא דצר:

‏‏

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

בנהרדעא. לפי שיש שם צבור והשליח פוטרני: **פולמוסא**. חיל: **דלוי** ודודר לני. ולמה ליה צ' תפלות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין ש"מ לית ליה דראצ"ע: **ודילמא מעיקרא לא כוון דעסיה**.

ותרוייהו דשחרית: מאן גברא רבא דקמסהיד עליה. רבי יוחנן

שהעיד על הדבר יפה דדקדק שבשציל תפלת המוספין היטה: **משום רבינו**. רב: (י) **צנזור שנו**. דאין מחזירין משום דשמע ליה מש"ס ואיכא מקצת הזכרה אצל ביחיד צריך לחזור. וזה"ל מפרש לה בש"ס משום טירחא דלצורא אצל יחיד דצר: **טעה ולא הזכיר במוספין**. שהתפלל אחת חזון: **כמה ישעה בין ספלה לספלה**. מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דטעה או משום מוספין כמה ישעה בין זו לזו: **שסתונן**. ששהא דעתו מיושבת לערוך דבריו צלשון תמנה: **שסתונל**. לשון חילוי. והיא היא אלא צלישנא בעלמא פליגי: **בחדש מלא**. כשהחדש שעבר מלא עושין ר"ח צ' ימים הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ר"ח גמור יותר מן הראשון: **מכדי טעמא קאמר**. שאין מקדשין את החדש צלילה:

הדרן עלך תפלת השחר
בובד ראש. הכנעה: **שזין שעה אחת**. צמקוס שצאו להתפלל: **גמ' אשמושה אל היכל קדשך**. ציראסף. מתוך יראה: **מזיין נפשיה**. מקשט עצמו בצבדיו: **עבדו אס ה' ציראס**. תפלה שהיא לנו צמקוס עבודה עשו אותה ציראס: (ט) **כלל עצז יהיה מוסר**. כשאדם מראה את עצמו עצז יהיה לו שכר: **דסוה קא בדה עובא**. יותר מדאי ונראה כפורך עול: **ספילין מנחנא**. והס עדות שממשלת קוני ומשרתו': עלי: כסא

עליו דכתיב י'ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב² ויחל משה אמר רב ענן אמר רב יטעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי י"שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר י"מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא:

הדרן עלך תפלת השחר

אין י'עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים *אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש צרוך על עקבו לא יפסיק: **גמ'** מנא ה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא י'והיא מרת נפש ממאי דילמא חנה שאני דהות מריא לבא טובא אלא א"ר י'וסי בר' חנינא מהכא י'ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא י'השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בהדרת ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה י'הוה מציין נפשיה והדר מצלי אלא א"ר נחמן בר יצחק מהכא י'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה י'מאי וגילו ברעדה א"ר אדא בר מתנא אמר י'רבה במקום גילה שם תהא רעדה אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדרח טובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא חזייה דהוה קא בדרח טובא אמר ליה י'בכל עצב יהיה מותר כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא מר בריה דרבינא עבר הלולא לבריה חזוהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אייתי

‏‏

הדרן עלך תפלת השחר

אל תקרי בהדרת אלא בחדרת. תימנה אמאי לא מוכח צהדיא מדכמיצ צתריה חילו מלפניו כל הארץ וי"ל היינו קרא דכמיצ צמזמור הצו לה' בני אלים ומההוא קרא צעי להוכיח צמסכת מגילה (דף פ:) שאומרים אצות וגצורות וקדושת השם וי"ח צרכות תקנו כנגד האזכרות ומשום הכי דייק מאותו קרא שכתוב בזהוה פרשה אצל אותו דמילו וגו' אינו כתוב בזהוה פרשה:

‏‏

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

בנהרדעא. לפי שיש שם צבור והשליח פוטרני: **פולמוסא**. חיל: **דלוי** ודודר לני. ולמה ליה צ' תפלות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין ש"מ לית ליה דראצ"ע: **ודילמא מעיקרא לא כוון דעסיה**.

ותרוייהו דשחרית: מאן גברא רבא דקמסהיד עליה. רבי יוחנן

שהעיד על הדבר יפה דדקדק שבשציל תפלת המוספין היטה: **משום רבינו**. רב: (י) **צנזור שנו**. דאין מחזירין משום דשמע ליה מש"ס ואיכא מקצת הזכרה אצל ביחיד צריך לחזור. וזה"ל מפרש לה בש"ס משום טירחא דלצורא אצל יחיד דצר: **טעה ולא הזכיר במוספין**. שהתפלל אחת חזון: **כמה ישעה בין ספלה לספלה**. מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דטעה או משום מוספין כמה ישעה בין זו לזו: **שסתונן**. ששהא דעתו מיושבת לערוך דבריו צלשון תמנה: **שסתונל**. לשון חילוי. והיא היא אלא צלישנא בעלמא פליגי: **בחדש מלא**. כשהחדש שעבר מלא עושין ר"ח צ' ימים הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ר"ח גמור יותר מן הראשון: **מכדי טעמא קאמר**. שאין מקדשין את החדש צלילה:

הדרן עלך תפלת השחר

בובד ראש. הכנעה: **שזין שעה אחת**. צמקוס שצאו להתפלל: **גמ' אשמושה אל היכל קדשך**. ציראסף. מתוך יראה: **מזיין נפשיה**. מקשט עצמו בצבדיו: **עבדו אס ה' ציראס**. תפלה שהיא לנו צמקוס עבודה עשו אותה ציראס: (ט) **כלל עצז יהיה מוסר**. כשאדם מראה את עצמו עצז יהיה לו שכר: **דסוה קא בדה עובא**. יותר מדאי ונראה כפורך עול: **ספילין מנחנא**. והס עדות שממשלת קוני ומשרתו': עלי: כסא

עליו דכתיב י'ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב² ויחל משה אמר רב ענן אמר רב יטעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי י"שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר י"מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא:

הדרן עלך תפלת השחר

אין י'עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים *אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש צרוך על עקבו לא יפסיק: **גמ'** מנא ה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא י'והיא מרת נפש ממאי דילמא חנה שאני דהות מריא לבא טובא אלא א"ר י'וסי בר' חנינא מהכא י'ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא י'השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בהדרת ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה י'הוה מציין נפשיה והדר מצלי אלא א"ר נחמן בר יצחק מהכא י'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה י'מאי וגילו ברעדה א"ר אדא בר מתנא אמר י'רבה במקום גילה שם תהא רעדה אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדרח טובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא חזייה דהוה קא בדרח טובא אמר ליה י'בכל עצב יהיה מותר כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא מר בריה דרבינא עבר הלולא לבריה חזוהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אייתי

‏‏

הדרן עלך תפלת השחר

אל תקרי בהדרת אלא בחדרת. תימנה אמאי לא מוכח צהדיא מדכמיצ צתריה חילו מלפניו כל הארץ וי"ל היינו קרא דכמיצ צמזמור הצו לה' בני אלים ומההוא קרא צעי להוכיח צמסכת מגילה (דף פ:) שאומרים אצות וגצורות וקדושת השם וי"ח צרכות תקנו כנגד האזכרות ומשום הכי דייק מאותו קרא שכתוב בזהוה פרשה אצל אותו דמילו וגו' אינו כתוב בזהוה פרשה:

‏‏

מסורת הש"ס

(א) י'נצמות מ. מכונות ט,י. (ב) [חולין ז,א] (ג) לעיל דף ח, (ד) נפי' חסר' לקמן לז' ד"ה ייבין, (ס) ה"ר"ף ור"אס לא גרסינן וז' ע"י צבור סימן קכ"ז (וכי"צ,י) (י) יומא ד,י (י) נרד כל"ל, (ח) ד"ה צנזור אחר ד"ה טענא, (ט) נדבורי כשי' מתהפכו בזה, (י) כפי"א: (יב) ויכרת, כ"ה בראש וי"ע,

‏‏

תורה אור השלם

1. י'אתחנן אל יי' בעת הווא לאמור: דברים ג כג 2. ויחל משה את פני יי' אלקיו ויאמר לקה יי' וצוה אפר בשפך אשר הוצאת מארץ מצרים בכת גדול וביד חזקה: שמת לב א 3. ודאא קרית נפש ויחל משה על יי' ויבכה תבכה: שמואל א י 4. ואני ברב חסדך אבא בירך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך:

תהלים ח ה5. הקו לך בבוד שמו השתחוו לך בחדרת קדש: תהלים טט ב6. עבדו את יי' בקראת וגילו ביראתך:

תהלים יא 7. בקל עצב יקוה מותר ודבר ששתים אך למחזור: משלי יד כג

‏‏

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא הזכיר של ר"ח (בצרעית וכו'. בשמיט) תלמי'. וי"צ סי' אין זו: (ג) תוס' ד"ה אין הלכה כי דלכי מייתי הבא רבי אמי ובי' ציחד בניי עמודי היכא דהוו גרסי כל"ל וימנה כנענן נמחק: (א) ד"ה מתגברא ובי' עקר רגליו ופתח. י"צ סי' או פתח: (ד) בא"ד וי"י יחזור לאותה צרכה:

‏‏

גליון הש"ס

בתנ"י אפי' תפל' ע"י יומא י"ט ע"כ תוס' ד"ה כס:

‏‏

הגהות הגר"א

[א] גמ' של ר"ח בערבית. י"צ סי' וי"ט פ"י אלא בשמיט אין לו לנד:

‏‏

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"י"ש כתב, וי"ל דלא שנא כיון שאין ראוי לקדש צלילה דמה משפט ביום אף קדוש החדש ביום לכך אין מחזירים. ב. בתוס' ר"י"ש הוסיף, דאז יש ר"ח בשני ימים. ג. בתוס' ר"י"ש כתב, אינו חזור שהיה דומה לברכה לבטלה אם היה חזור כלל. ד. בתוס' ר"י"ש כתב, ואין ללמוד מברכהמ"ז טעושה ברכה חדשה אחר בונה ירושלים שיחזור לעבודה כאן שתי ברכות.

‏‏

מוסף רש"י

חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה. ראה כמה אדם גדול העיד עליו, הואיל ופא להעיד על זאת יפה כיון ודקדק בדבר אל נכון (וחז"ל י.י.) כדעי עמודי. שנית המדרש נכון עליהם למעלה (עש"ל ח.).

הדרן עלך תפלת השחר